

STARAJOČA SE POPULACIJA – IZZIV ZA EVROPSKO DRUŽBO – MEDGENERACIJSKA PEDAGOGIKA

Alenka Šverc

Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana

Uvod

Prehod v novo ne samo stoletje, temveč tisočletje je označevala tudi vrsta študij, s katerimi so strokovnjaki želeli preučiti ali pa opozoriti na pojave, ki bi lahko bili pomembni za prihodnji družbeni razvoj. Opozarjali so na spremenjeno razumevanje razmerja med posameznikom in družbo, na spremenjena demografska gibanja, na razvoj tehnike in tehnologije, podnebne spremembe ipd. Zdi se, da so bila najučinkovitejša opozorila o morebitnem razvoju tehnike in tehnologije, na druge napovedi smo bili manj pozorni. Ali pa se nam je zdelo, da nas ne bodo zadevale tako močno kot npr. tehnologija. Pa vendar postaja več kot očitno, da bodo ravno tiste spremembe, ki so kljub opozorilom strokovnjakov prišle »bolj potih«, pomembno vplivale na način našega življenja v prihodnje. Med tovrstne spremembe gotovo spadata ravno demografska slika in vprašanje starajoče se populacije.

Družbene spremembe

Kompleksnost in dinamizem sodobne družbe vse bolj zastrujeta vprašanje, kateri so temeljni dejavniki in procesi, ki odločilno vplivajo na današnjo oziroma prihodnjo podobo družbe. Ob koncu prejšnjega stoletja oziroma kar tisočletja so se vrstile študije, ki naj bi napovedovale prihodnost. Kar nekaj tovrstnih študij (npr. Therborn; študije OECD ...) je poudarjalo,

da so za prihodnost sodobne družbe pomembne predvsem spremembe v razumevanju in vlogi znanja ter odnos med posameznikom in družbo.

Posamezniku naj bi bila omogočena večja mera realizacije njegove enkratnosti in neponovljivosti, vendar je hkrati soočen s kompleksnostjo družbenih odnosov, kjer so tveganja napačnih izbir mnogo večja kakor kadar koli doslej. Prav zato nekateri (npr. Beck) sodobno družbo označujejo kot družbo tveganja. Posamezniku sta priznani avtonomnost in odgovornost, vendar je po drugi strani vse bolj ranljiv, saj postaja v (pre)kompleksnem svetu njegova samouresničitev nemogoča brez ustreznega znanja, brez sposobnosti za osmišljanje svojega bivanja, brez ustrezne opremljenosti za etično presojo svojega bivanja in delovanja. Vse pomembnejše torej postaja, kako si posameznik v svetu nenehnega preizpraševanja, kompleksnosti in negotovosti oblikuje jasna in trdna sidrišča, oprijemališča. Oblikovanje le-teh pa je tesno vezano na družbene spremembe, ki pomembno oblikujejo današnji in prihodnji čas.

Ena od študij, ki zelo natančno opisuje temeljne družbene procese, ki bodo po mnenju strokovnjakov zaznamovali našo prihodnost, je študija OECD (*What Schools for The Future*, 2001), ki je sicer v drugem delu usmerjena v iskanje možnih scenarijev nadaljnjega razvoja šole kot ustanove, v prvem delu pa skuša jasno razgrniti temeljne determinante razvoja sodobne in prihodnje družbe. Opozorili so na naslednje determinante:

- generacijska vprašanja, problem starajoče se družbe,
- vprašanja, povezana s spolom, družino,
- vprašanja, povezana z drugačnim pojmovanjem znanja, vlogo tehnologije,
- spremembe v načinu življenja,
- prepletanje različnih ravni (globalno, lokalno, internacionalno).

Med generacijskimi vprašanji študija posebej poudarja, da je členitev življenjskih obdobjev tesno povezana s kulturo konkretne družbe. Opredelitve niso odvisne samo od kulture posamične družbe, temveč se spreminjajo skozi čas, na kar je opozoril že Aries (1973). Študija poudarja, da je opredeljevanje adolescence, kakršno poznamo danes, »izum« sodobne evropske kulture. Torej se pojmovanja spreminjajo tudi v okviru posamične kulture, družbe. Za vsako od življenjskih obdobjev veljajo določene značilnosti, predvsem pa, kdaj in kako je posamezna skupina vključena v družbo.

Za sodobno družbo je po ugotovitvah iz navedene študije (OECD, 2001) značilno vse bolj zgodnje vključevanje v ustanove (vrtce in šole), označuje jo tudi vse daljše šolanje, vstop mladih v svet dela oziroma v svet odraslih se vse bolj odmika. Nekateri to obdobje poimenujejo »podaljšana adolescenca«. V študiji ugotavljajo, da se je samo v zadnjem desetletju (torej od 1990 do 2000) za dve leti podaljšala doba, ko mladi vstopajo v svet dela. Tako se povečuje razkorak med javno in zasebno sfero, ko so mladi vse daljši čas odvisni od staršev (podaljševanje obveznega šolanja), po drugi strani vse prej nastopajo kot samostojni subjekti v svetu potrošnje. Starši jim omogočajo, da vse bolj zgodaj samostojno izbirajo in nastopajo kot povsem samostojni subjekti na trgu storitev, blaga. Ustanove, v katere mladi vstopajo in v katerih nastopajo kot bolj ali manj samostojni, so tako vse daljši čas predvsem šole. »Zunanji svet«, v katerega posamezniki vstopajo, je tako precej zamejen, z dovolj jasnimi »pravili igre«, jasno opredeljenimi odnosi, v katerih je mladostnik soočen predvsem s svetom vrstnikov in še v povsem določenih (na nek način zelo zoženih, v primerjavi s situacijah. Študija OECD kot pomembno ugotovitev izpostavlja tudi, da sodobne generacije ne sprejemajo več tradicionalnih organizacijskih modelov, tradicionalnih oblik avtoritet in discipline.

Hkrati se vse bolj spreminjata način življenja in bivanja. Za sodobne družbe je značilen močno spremenjen položaj žensk. Povečalo se je število zaposlenih žensk, hkrati pa se podaljšuje čas, ki ga oba od staršev preživita na delovnem mestu. To seveda še posebej vpliva na oblike in možnosti družinskega življenja. Študija opozarja na spremenjen življenjski slog prebivalcev razvitih držav Evrope. Poudarjajo predvsem nagnjenost k potrošništvu in premajhno informiranost o dejavnih trajnostnega razvoja. Analiza spremenjenega življenjskega sloga in načina družinskega življenja poleg podatkov, ki opozarjajo na rast enostarševskih družin ter na vse večjo zaposlenost staršev (podaljševanje časa, ki ga zaposleni preživijo v službi), opozarja tudi na spremenjene razmere, v katerih danes družine živijo. Najpogostejša oblika je življenje v jedrnih družinah, kjer se povprečno število otrok vsaj v razvitem delu Evrope nenehno zmanjšuje, kjer je družina najpogosteje dvogeneracijska (starši - otroci) in kjer je življenjski prostor pogosto omejen na stanovanje (v zahodni Evropi celo praviloma najemniško stanovanje). Vse bolj se podaljšujeta čas šolanja otrok in čas, ko otroci ustvarijo svojo družino. Tudi zaradi možnosti bivanja, možnosti zaposlovanja, nemožnosti bivanja v lastnem stanovanju.

Ob vsem tem podatki kažejo (OECD, 2001) na izrazit proces staranja prebivalstva in zmanjševanja obsega aktivne populacije. Študija ocenjuje,

da bo v vseh evropskih družbah že leta 2030 naveden proces povzročil nepopravljive posledice, če ne bo prišlo do sprememb politike razvoja določenih družbenih področij.

Morda se zdi z vidika razprave o populacijskih spremembah ter spremembah v načinu življenja nepomembno, pa vendar na naše življenje bistveno vplivajo tudi spremenjen odnos (razumevanje) znanja ter spremembe na področju tehnologije.

Študija OECD (2001) poudarja, da sodobne družbe radi označujemo kot na znanju temelječe družbe. David (1996 v OECD, 2001) npr. opozarja, da je za dvajseto in še bolj za enaindvajseto stoletje značilno intenzivno naraščanje znanja ter da so najintenzivnejši sektorji v gospodarstvu ravno tisti, ki temeljijo na znanju. Številne spremembe, hitra rast znanja zato zahtevajo oblikovanje stalno učeče se družbe – torej razvijanje tistih sposobnosti posameznika, ki vodijo k sposobnosti za stalno učenje. Še več. Hitra rast znanja problematizira določene vrste znanja (samo sposobnost nizanja podatkovnega znanja) v primerjavi s sposobnostjo pridobivanja in oblikovanja novega znanja.

Spremembe na področju znanja se seveda kažejo tudi v številnih tehnoloških spremembah in pri spreminjanju narave dela. Razvoj tehnologije vpliva na naše vsakdanje življenje tako močno, da smo ohromljeni pri opravljanju cele vrste povsem običajnih opravil, če nismo usposobljeni za rokovanje s sodobno tehnologijo, na primer za delo z računalniki. Razvoj tehnologije tako povsem neposredno vpliva na funkcionalno pismenost prebivalstva. Nove tehnologije vplivajo na padec ali vzpon posamezne industrijske panoge ter na spremembe v vrsti in naravi dela. Hkrati se s pojavom vse večje zamenljivosti delovne sile oblikuje ozek segment določenih delovnih mest, ki so vse bolj zahtevna in kjer mora posameznik dokazati veliko mero samostojnosti in kompetentnosti.

Sporočilo študije je med drugim tudi, da klasične oblike šolanja in usposabljanja za delo ne zadoščajo več. Praktično ne moremo več pričakovati, da bo nekdo vse svoje življenje opravljal samo en poklic, zato se je treba nujno usposabljati za hitro prilagajanje novim zahtevam trga dela. Še več, zaposlenost in nezaposlenost sta vse bolj konstanti v življenju posameznika in se nenehoma prepletata. Menjavanje obdobja zaposlitve in brezposelnosti očitno postaja del vsakdanjega življenja vseh. Tako stanje povečuje občutek negotovosti.

Eno izmed pomembnih vprašanj današnjega časa je prav zato vprašanje zaposlenosti in prostega časa. Če smo še pred kratkim verjeli, da bo razvoj tehnologije povečeval prosti čas, študija OECD (1995) ugotavlja, da

tisti, ki so zaposleni, delajo čedalje več, še posebej, če se hočejo obdržati v hudi konkurenci, ki vlada na trgu delovne sile. Problem zaposelnosti (preživljanja) prostega časa pa postaja vse bolj značilen samo za določene družbene skupine: upokoјence in brezposelne.

Vplivi nekaterih družbenih pojavov so protislovni, kot sta npr. globalizacija, internacionalizacija. Po eni strani se povečuje potreba po multikulturalizmu, po drugi pa zahteve po bolj poudarjeni nacionalni identiteti. Podobno ugotavlja tudi Halsaz (1996). Po eni strani ima posameznik mnogo večje možnosti, svobodo, da se mu odpirajo nove možnosti, po drugi strani pa mu je naložena precejšnja odgovornost. Sposoben mora biti lastne refleksije, oblikovanja kritičnega odnosa do družbenih procesov, odprt mora biti za druge kulture in se hkrati zavedati lastne identitete ipd. V tem okviru je moč razumeti tudi zahtevo po poudarjenem multikulturalizmu in multilingvizmu. Odprtost družb naj bi se izražala tudi z dostopnostjo informacij. Z odprtostjo informacij se povečuje dostopnost spoznanj, različnih razvojnih paradig, kultur in vrednot. Posameznik je tako soočen s pluralnostjo, ki jo mora znati sam osmisлити.

Vse navedene spremembe močno vplivajo na način življenja posameznika in določenih družbenih skupin. Z vidika populacijske politike in starajočega prebivalstva gre za izjemno pomembne premike in posledice tako za mlade kot starejšo generacijo. Premiki so tako izraziti in predvsem tako hitri, da lahko povzročijo izrazit razkorak med mladimi in starajočo se populacijo. Črnogledi napovedovalci prihodnosti zato opozarjajo, da se ob nespremenjeni politiki do navedenih vprašanj lahko celo zgodi oblikovanje dveh povsem »ločenih svetov«, v katerih bodo živele posamezne družbene skupine (mladi in starejši).

Starajoča se populacija – problem Evrope

Problem staranja evropske populacije je že tako izrazit, da je Evropska unija oblikovala programski dokument z naslovom *Zelena knjiga*, v kateri razpravlja o populacijski politiki in mogočih scenarijih. V dokumentu ugotavljajo, da je namesto rodnostne stopnje 2,1 otroka na žensko, ki je nujna, da število prebivalstva ostaja enako, le-ta v številnih članicah EU pod 1,5 otroka - v Sloveniji je med najnižjimi.

Dokument ugotavlja, da se bo število starih nad 80 let v Evropi med letoma 2010 in 2030 dvignilo za 57 %. Slovenija je po starosti prebivalstva v evropskem povprečju. Pri tem je treba poudariti, da najizraziteje narašča

število ljudi v pozni starosti, to je tistih nad 85 let. Številčno nesorazmerje med mlado, srednjo in staro generacijo v Evropi še nikoli ni bilo tako porušeno.

Tudi programski dokument EU *Zelena knjiga* ugotavlja, da imajo mlada, srednja in tretja generacija med seboj malo živih stikov, da pogosto druga druge niti ne poznajo, zato vladajo med njimi številni predsodki in stereotipna gledanja. Gre za pomemben premik, saj so bili stari ljudje v preteklosti za mlajši dve generaciji glavni vir informacij, znanj in veščin za vsakdanje delo in druge bistvene vidike preživetja. Danes tretja generacija s težavo sledi naglemu tehničnemu razvoju.

Obdobje starosti je do neke mere postal celo družbeni tabu, obdan s številnimi predsodki in negativnimi stereotipi. V takih razmerah imajo stari ljudje slabe pogoje za sprejemanje svoje starosti in njenih možnosti, še posebej onemoglosti in smrti. Posledica tega je množična osamljenost starih ljudi. Zelena knjiga ugotavlja, da so stari in nemočni ljudje v današnji družbi marginalizirani, prav tako pa sami ne sprejemajo svoje starosti in ne vidijo specifičnih možnosti, ki jih nudi tretje življenjsko obdobje vse do konca življenja. Zelena knjiga tudi opozarja, da je ravno zaradi ne vključnosti problem starajoče generacije doživljanje starostne praznote življenja. To pomeni, da star človek doživlja brezcilnost vsega, kar sam počne ali kar se dogaja z njim. Pri starejših ljudeh se ta motnja kaže v obliki brezcilnosti, malodušja, neaktivnosti, negativnega stališča in vedenja do mlajših, zapadanja v omame in zasvojenosti, v depresijah in samomorilnosti. Redna posledica doživljanja praznote življenja pri starih ljudeh so psihosocialne motnje, zlasti doživljajska otopelost, zagrenjenost in črnogledost, ki delajo stare ljudi neprijetne sebi in okolici. V današnji Evropi narašča alkoholizem pri starejših ljudeh, naraščajo ločitve zakona po osamosvojitvi otrok, tudi največ samomorov naredijo ljudje tretje generacije. Ta in podobna dogajanja so psihosocialna posledica doživljanja starostne praznote življenja. Slep pa pega v doživljanju smisla starosti se kaže tudi pri mlajših, in sicer v tem, da se izogibajo starih ljudi, misli na starost in pogovoru o njej.

Programski dokument *Zelena knjiga* se zato zavzema za razvoj pogojev za krepitev nove družbenosti, kot to imenuje Whitty (2003), oziroma medgeneracijske solidarnosti, kot to imenuje *Zelena knjiga*. Medgeneracijska solidarnost je v tem dokumentu pojmovana predvsem kot krepitev osebne in skupinske samopomoči, ki povezuje različne generacije.

Stanje prebivalstva in ocena prihodnjih demografskih gibanj v Sloveniji

Slovenija spada v krog dežel z izrazito starim prebivalstvom. Ob popisu 1991. leta je znašal delež starejših od 65 let v celotnem prebivalstvu 11,2 %, ob popisu leta 2002 se je povečal že na 14,7 %, konec leta 2005 je bilo pri nas že več kot 15,5 % starejših od 65 let, kar drugače povedano pomeni, da je v tej starostni dobi že več kot 310.000 prebivalcev Slovenije (*Nacionalna strategija skrbi za kakovostno staranje prebivalstva in za solidarno sožitje generacij v Sloveniji*, 2006).

Pričakovana življenjska doba ob rojstvu je bila v Sloveniji v letu 2002 za moške več kot 72,6 leta, za ženske pa nekaj več kot 80,6 leta. V istem letu je bila pričakovana življenjska doba za moške, starejše od 65 let, še 14,6 leta, za ženske v isti starostni skupini pa že 19,1 leta (vsi podatki po WHO).

Med vsemi starejšimi je več žensk, in sicer kar 62 %. Starejših od 80 let je med vsemi starejšimi že približno 20 % ali kar 60.000 prebivalcev. Leta 2003 je skupno število prebivalcev, starejših od 65 let, prvič preseгло skupno število prebivalcev od 0 do 15 let.

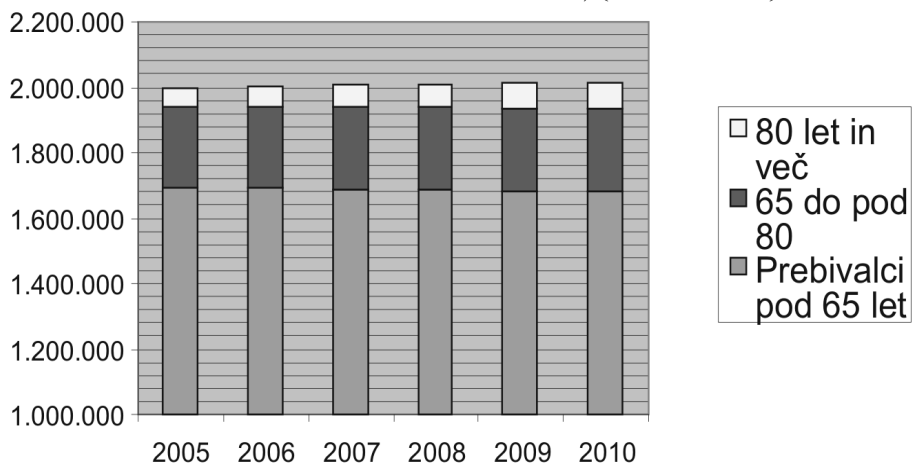
Delež starejših v celotni strukturi prebivalstva bo v obdobju od 2006 do 2010 naraščal nekoliko počasneje kot v letih pred tem, saj bo v tem obdobju starostno mejo 65 let prestopila generacija, ki se je rojevala v obdobju med drugo svetovno vojno, ko je bilo število rojenih otrok bistveno nižje kot v letih pred, zlasti pa po tem obdobju. Bistveno pa se bo povečal delež prebivalcev, starejših od 80 let. Število starejših od 65 let bo po zadnji projekciji EUROSTAT do leta 2010 zraslo za 29.000 oziroma bo delež v celotni strukturi prebivalstva presegel 16,5 %.

Tabela 1: Rast deleža prebivalcev, starejših od 65 let, v obdobju 2005–2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Prebivalci do pod 65 let	1.693.942	1.691.262	1.688.905	1.685.652	1.682.798	1.682.207
Od 65 do pod 80 let	245.750	248.096	250.154	252.837	255.130	255.165
Starost do pod 65 let	60.030	63.497	66.834	70.440	74.065	77.430
Vsi prebivalci skupaj	1.999.722	2.002.853	2.005.893	2.008.929	2.011.993	2.014.802

Vir: Eurostat

PROJEKCIJE PREBIVALSTVA SLOVENIJE PO LETIH IN STAROSTNIH SKUPINAH osnovna varianta, (vir: Eurostat)

Trenutne dolgoročne projekcije prebivalstva do leta 2050 kažejo na nadaljnje naraščanje deleža starejših v Sloveniji, zlasti pa se bo občutno povečal delež prebivalstva nad 80 let.

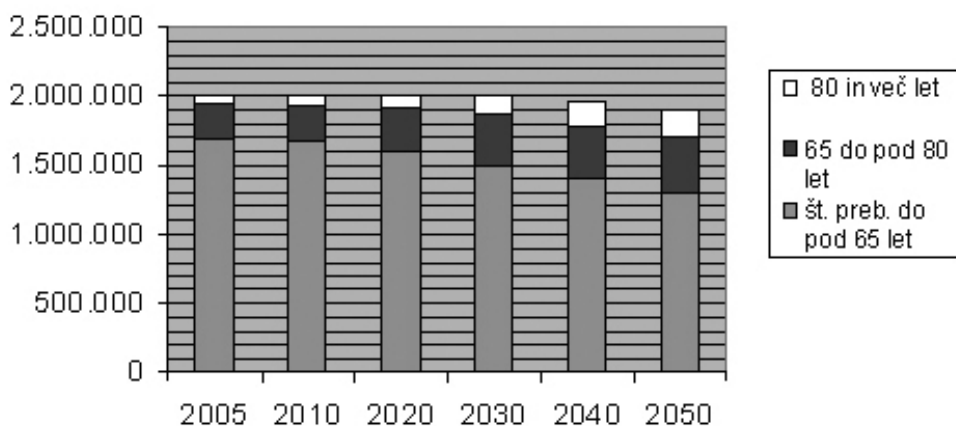
Tabela 2: Rast deleža prebivalcev, starejših od 65 let, v obdobju 2010–2050.

	2005	2010	2020	2030	2040	2050
Prebivalci do pod 65 let	1.693.942	1.682.207	1.605.975	1.503.132	1.406.978	1.308.802
Od 65 do pod 80 let	245.750	255.165	307.931	377.093	379.836	391.475
Nad 80 let	60.030	77.430	102.784	125.772	178.507	200.572
Vsi preb. skupaj	1.999.722	2.014.802	2.016.690	2.005.997	1.965.321	1.900.849

Vir: Eurostat

PROJEKCIJE PREBIVALSTVA SLOVENIJE PO LETIH IN STAROSTNIH SKUPINAH osnovna varianta, (vir: Eurostat)

Na pomembne demografske spremembe in s tem nujnost oblikovanja ustrezne socialne politike je opozoril že dr. Ramovš (2005) v gradivu *Predlogi in izhodišča za Nacionalni program socialnega varstva starih ljudi v obdobju 2006–2010*. Vendar ne gre le za področje socialnega varstva. Šola je pomemben socialno-integracijski prostor, ki lahko vpliva na procese oblikovanja socialne kohezije.

Socialno- integracijska vloga šola in socialna kohezija

V družbi, ki je vse bolj kompleksna in je hkrati tudi vse bolj zahtevno oblikovanje identitete, je zato toliko pomembnejše, kakšna naj bi bila vloga pomembnih socializacijskih dejavnikov – še posebej šole, ki ni pomemben dejavnik samo zaradi nove vloge znanja in pomena znanja kot pozicijske dobrine, temveč predvsem zato, ker je šola ena od tistih inštitucij, ki mora po mnenju številnih avtorjev (npr. Whitty, 2003; Ball, 2004) prispevati k oblikovanju nove družbenosti, prispevati k premiku od napačno razumljenega individualizma k razumevanju enkratnosti in neponovljivosti posameznika, ki pa se lahko oblikuje le ob odgovornem ravnanju do sebe, drugih do naravnega in družbenega okolja. Šoli naj bi bila po mnenju že navedenih avtorjev odgovornost za oblikovanje nove družbenosti v sodobnih družbah pripisana še v večji meri kot v preteklosti ravno zato, ker naj bi bila za današnji čas značilna odsotnost usmerjevalnih središč.

Poleg že navedenih razlogov raziskovalci pogosto spregledajo dejstvo, da je šola proces povezovanja generacij imanenten. Šola že v svojem

samem bistvu vključuje prav komponento povezovanja generacij. S prenosom znanja in z akulturacijo (kot pravi Therborn, 1995) dejansko povezuje generacije, in to ne samo bližnje preteklosti, ne samo treh generacij, temveč številne pretekle generacije, današnjo generacijo ter hkrati sooblikuje življenje prihodnjih generacij. Ne glede na to, kako je šola organizirana, katere konkretne vsebine posreduje, sama po sebi (zaradi načina delovanja, njenega bistva in poslanstva) povezuje generacije, pa čeprav ti procesi potekajo še na tako nezavedni ravni.

Šola naj bi tako prenašala in legitimirala znanje preteklih generacij, opravljala socialno-kompenzacijsko vlogo (zmanjševala družbene razlike, neenakost, prispevala k socialni mobilnosti), s spričevali podeljevala licence za vstop v svet dela oziroma nadaljnje izobraževanje, usposabljala posameznika za kompetentno vključevanje v družbo in s tem usposabljal posameznika za osmišljanje sveta. Z usposabljanjem posameznika za kritičen pogled na obstoječe naj bi razvijala inovativnost posameznika, sposobnost oblikovanja novega, novih rešitev in vizij, novega pogleda v prihodnost.

Šola, kjer se že po naravi stvari povezujejo preteklost, sedanjost in prihodnost, zato lahko odigra pomembno vlogo pri oblikovanju novih medgeneracijskih povezav. Še posebej to velja, kadar je izraz šola razumljen kot področje vzgoje in izobraževanja, v katerega se bolj vključujejo različne generacijske skupine in kjer ni mogoče govoriti predvsem o otrocih in mladini, temveč se v različne oblike vzgoje in izobraževanja vključuje vse več odraslih, še posebej starejših oseb.

Povezovanje med generacijami vsaj na področju vzgoje in izobraževanja ne poteka več linearno, temveč so vloge učenec, učitelj, posredovalec znanja, učenec generacijsko povsem pomešane.

Zaradi vseh navedenih razlogov se ne gre čuditi, da je bil tudi pri nas oblikovan predlog *Nacionalne strategije skrbi za kakovostno staranje prebivalstva in za solidarno sožitje generacij v Sloveniji* (2006), kjer je poudarjeno, da so za Slovenijo značilne podobne razvojne spremembe in izzivi kot za večino držav članic Evropske unije, kar pomeni, da se prebivalstvo stara, da se nenehno spreminjata delo in življenje zaradi hitrega razvoja tehnologije in znanstvene revolucije ter procesa globalizacije. Prihaja pa tudi do večje socialne stratifikacije, pri čemer je prav z izobraževanjem in usposabljanjem mogoče te razlike zmanjšati ter omogočiti posameznikom osebno rast, zaposlitev, blaginjo ter večjo socialno varnost, družbi pa razvoj, napredek in socialno kohezijo.

V tem kontekstu je poseben poudarek dan področju vzgoje in izobraževanja. Strategija predlaga, da bi bilo treba na področju vzgoje in izobraževanja uresničiti naslednje naloge za doseganje temeljnega namena strategije, to je kakovostno staranje prebivalstva in za solidarno sožitje generacij, in sicer:

1. sistematična vzgoja in izobraževanje ter usposabljanje mlade generacije za komplementarno sožitje z generacijo tretjega življenjskega obdobja,
2. socialna vzgoja za poznavanje in sprejemanje starosti,
3. oblikovanje in implementacija metod in oblik za medgeneracijsko povezovanje in prenos znanja in izkušenj,
4. povezovanje in sodelovanje z drugimi resorji (sociala, kultura, zdravje, regionalni razvoj ...).

Ob tem dobiva tudi eden od ciljev, zastavljen v dokumentu EU *Uresničevanje evropskega prostora vseživljenjskega učenja* [*Communication on Making a European Area of Lifelong Learning a Reality, COM (2001)678*] povsem nov pomen. Uresničevanje ciljev navedenega dokumenta (tj. oblikovati območja vseživljenjskega učenja, katerega namen je omogočiti državljanom prosto prehajanje med učnimi okolji, zaposlitvami, regijami in deželami s kar najboljšim izkoristkom njihovega znanja in kompetenc ter uresničitev ciljev in ambicij Evropske unije in držav članic, da bi bolje uspevale, bile bolj povezovalne, strpne in demokratične) je treba razumeti tudi v kontekstu starajoče se populacije in nove vloge, ki jo ta del populacije mora oblikovati. Poudariti velja, da ni naključje, da je tudi Slovenija na začetku leta 2007 oblikovala in sprejela *Strategijo vseživljenjskega učenja*, v katerem ima ravno prenos znanj in izkušenj med generacijami pomembno mesto.

Medgeneracijska pedagogika

Vse navedeno govori v prid tezi, da je treba zagotoviti pogoje, kjer bo medgeneracijsko povezovanje naraven proces, kjer bo mogoče sistematično vzgajanje in usposabljanje mlade generacije za komplementarno sožitje z generacijo tretjega življenjskega obdobja, kjer bo mogoč prenos znanj in izkušenj z ene generacije na drugo, kjer bo socialna vzgoja za

poznavanje starosti sestavni del vzgojnega procesa, vseživljenjsko učenja pa sestavni del življenja (Ramovš, 2005).

Uresničitev navedenega cilja danes ni povsem samoumeven in naraven proces še posebej zato, ker (kot smo že navedli) načini življenja v sodobni družbi praviloma privedejo do ločenega življenja med generacijami. Sodoben način življenja označuje življenje v jedrni družini (prepletanje več generacijskih skupnosti je tudi zaradi možnosti bivanja vse redkeje prisotno), pa tudi druge oblike življenja potekajo v nasprotju s preteklostjo vse bolj ločeno. Če so v preteklosti praviloma potekali dogodki, ki so povezovali generacije (načini zabave ...), danes praviloma potekajo na vse bolj ločenih mestih in čedalje redkejši so dogodki, kjer se srečujejo različne generacije. S tem se zmanjšuje tudi možnost pridobivanja izkušenj, spoznavanja generacij in povečuje možnost utrjevanja stereotipov. Še več, utrjuje se možnost videnja starejše populacije samo kot breme mlajšim, kot nekaj, kar ni zaželeno in kar je treba čim bolj skriti, odriniti. Nekateri raziskovalci (npr. Bury, M., Gabe, J., 2004) namreč že opozarjajo tudi na utrjevanje stereotipov, povezanih s staranjem, ohranjanjem lepih teles.

Za sodobno družbo naj bi bila značilna široka možnost izbiranja identitet in izbir življenjskih slogov. Prav zato nekateri (npr. Melucci, 2006) opozarjajo, da težko govorimo o značilnostih določene starostne skupine – je samo še posameznik, ki oblikuje svojo identiteto ne glede na starost – je po drugi strani mogoče slediti povsem protislovnim procesom, za katere je značilno ločevanje prostorov, oblik in načinov življenja družbenih skupin, generacij.

Glede na to, da ni mogoče računati na izkušnjo, na naravno prežemanje življenja generacij, je treba razviti ustrezne strategije, metode in oblike dela za medgeneracijsko sožitje. Gre za razvoj ustreznih pedagoških strategij, s katerimi bi zagotovili uresničevanje medgeneracijskega sožitja. Zagotovo je oblikovanje tovrstnih strategij mogoče na podlagi spoznanj pedagoške stroke, vendar klasična spoznanja na tem področju niso dovolj. Treba jih bo nadgraditi z novimi znanji, saj se je klasična pedagogika do sedaj ukvarjala predvsem z mladino in v zadnjih desetletjih tudi z odraslo populacijo, vendar aktivnim prebivalstvom. Tu gre za povsem nove izzive, tudi cilji pedagogike niso naravnani predvsem na prenos uradnega, formalnega znanja, kot se je to pogosto dogajalo pri klasični pedagogiki. Cilj klasične pedagogike je vendarle v osnovi bil prenos formalno priznanih znanj za dosego določene vrste izobrazbe, poklicne usposobljenosti. V našem primeru je treba pedagogiko nadgraditi z novimi cilji, novimi znanji o različnih generacijah, z novimi strategijami, oblikami in metodami

dela. Prav zato bi bilo moč to smer pedagogike poimenovati medgeneracijska pedagogika.

Sklep

Demografske spremembe, ki smo jim priča, ter spremenjen način življenja pomembno vplivata na povsem drugačno razumevanje vloge različnih generacij. Predvsem pa se spreminja odnos do starajoče se populacije. Ne gre več za populacijo, ki je potisnjena na rob. Ta postaja vse bolj številčna, hkrati pa način življenja v sodobnih družbah v veliki meri preprečuje prepletanje življenja med generacijami. To ovira tudi oblikovanje medgeneracijskega sožitja. Eden od pomembnih izzivov prihodnjih družb bo zato oblikovanje strategij za uspešno medgeneracijsko sožitje. V tem procesu ima lahko področje vzgoje in izobraževanja pomembno mesto, vendar je treba oblikovati ustrezne strategije pedagoškega dela. Strategije pedagoškega dela na tem področju zahtevajo nadgradnjo doslej poznanih metod in oblik dela, zahtevajo rekonceptualizacijo ciljev. Prav zaradi tolikšnih sprememb povsem novega koncipiranja področja, bi ta del pedagogike lahko poimenovali medgeneracijska pedagogika.

Literatura

- Ball, S. J.(2004): *The Routledge/Falmer reader in sociology of education*. London: Routledge Falmer.
- Bury, M., Gabe, J. (2004): *The Sociology of health and Illness*. London: Taylor and Francis Group.
- Komisija Evropske skupnosti (2007). *Spodbujati solidarnost med generacijami*. Bruselj: COM.
- Evropska komisija (2005). *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami: Zelena knjiga*. Bruselj: Urad za uradne publikacije evropske skupnosti.
- Ramovš, J. (2005). *Predlogi in izhodišča za Nacionalni program socialnega varstva starih ljudi v obdobju od 2006 do 2010*.
- Therborn, G. (1995). *European Modernity and Beyond. The Trajectory of European Societies, 1945–2000*. London: Sage Publications.
- Whitty, G. (2003): *Making sense of education policy*. London: Paul Chapman Publishing.